

stranách. Informatívny charakter týchto poznámok nás nútil obmedziť sa na niektoré hlavné momenty. Kritické poznámky neboli zamerané na bagatelizovanie významu knihy. Naopak, išlo o to, ukázať, že táto kniha aj so svojimi nedostatkami sa môže stať ďalším podnetom pre intenzívnejšiu tvorivú prácu v oblasti estetiky, jasne ukazuje naliehavú spoločenskú potrebu tejto práce a aj naše medzery. Je akosi sumarizáciou dosiahnutého stavu, odrazovým mostíkom, ktorý dáva možnosť urobiť ďalší „skok“ pri dosahovaní nových, hlbších právd.

D. Kuklinková

O POTREBE METODOLÓGIE

(Na okraj knihy Mikuláša Bakoša)¹

Knihá Mikuláša Bakoša zhrňa niekoľko štúdií a článkov, ktoré autor napísal od roku 1955 a poväčšine aj uverejnil. Pravda, nejde tu o zborník, ani o výber, ale o súbor, ktorý tvorí vnútorne konzistentný a logicky utriedený celok. Autor rozdelil jednotlivé príspevky do piatich oddielov, ktoré sa dotýkajú základných teoretických problémov umenovedy a najmä literárnej vedy. Prvý oddiel, nadpísaný *K výskumu spoločenskej funkcie umenia*, sústreďuje sa na otázku nadstavby, a to tak vo všeobecnosti, ako aj so zreteľom na materiál svetovej a slovenskej literatúry (patria sem štúdie *Otázky nadstavby a dejiny literatúry*, *Nadstavba a klasické dedičstvo*, *K problému dvoch prúdov a hodnoteniu tradícií v literatúre*, *Svetonáhľad a umelecká tvorba v poprevratovej slovenskej literatúre*). Druhý oddiel, *Z objektívnych zákonitostí literárneho vývinu*, zapodieva sa problémami periodizácie literárnych dejín. Tretí oddiel pod názvom *Za vedeckú objektivitu v dejinách literatúry* obsahuje state *O pravde dnešnej a pravde historickej*, *K metóde historického hodnotenia literárnych faktov* a *O vzťahoch literárnej kritiky a histórie*. V štvrtom oddiele, ktorý sa volá *K otázkam súčasnej literárnej kritiky*, nastoluje sa problém objektívnych hodnotiacich kritérií a problém formy v dnešnom umení. V poslednom, piatom oddiele pod názvom *Otázky kritického vydávania literárnych diel* autor rieši niektoré problémy okolo súčasnej slovenskej textológie a edičnej praxe v tejto oblasti.

Bakošova kniha, ako ukazujú nadpisy jednotlivých statí, má široký tematický záber v rámci okruhu literárnovedných problémov, preto ťažisko jej posudzovania spadá do kompetencie teórie a dejín literatúry. Jednako, kniha má aj širší dosah, lebo jej autor pri všetkých preberaných otázkach nastoluje návratný problém metodologický — problém marxistického zvedčenia literárnoteoretického a literárnohistorického štúdia. V zdôrazňovaní významu vedeckej metodológie vidím spoločného menovateľa a základný prínos Bakošovej publikácie.

Hlavným podnetom vzniku Bakošových úvah sú práce na dejinách slovenskej literatúry. S tým sú spojené otázky, ako je zmysel a zákonitosti literárneho vývinu, pokrokovosť a umelecká hodnota literárneho diela, tradícia a novátorstvo, vzťahy literárnohistorického a literárnokritického prístupu k dielu a pod. Ide teda o poznávanie javov

¹ Mikuláš Bakoš, *Literatúra a nadstavba*. Metodologické štúdie k dejinám slovenskej literatúry, Bratislava, Slovenský spisovateľ 1960, strán 312, cena viaz. Kčs 26,40.

v spoločenskej a v užšom zmysle slova v nadstavbovej oblasti. Dejiny našej kultúry najmä v poslednom desaťročí ukazujú, aké sú tieto javy zložité a ako sú ťažko vedecky postihnuteľné. Vo veľkých obrysoch by sme mohli hovoriť o troch až štyroch etapách, ktoré sme prekonali v ich metodologickom a, špeciálne, v metodickom riešení. Prvá etapa, ešte predmarxistická, bola v podstate pozitivisticko-formálna (iné druhy interpretácie, ktoré nezodpovedali ani kritériám buržoáznej vedy, nie je potrebné brať do úvahy). Druhá etapa sa vyznačovala prvými pokusmi aplikovať na oblasť umenia metódou dialektického a historického materializmu, pravda, bez náležitého majstrovstva v ovládaní dialektickej metódy, preto výsledkom týchto pokusov boli často ekonomické a vulgárno-materialistické výklady a hodnotenia umeleckého materiálu. Tretia etapa bola v znamení kritiky týchto vulgarizmov so snahou skúmať a rešpektovať špecifičnosť, podstatnú kvalitu umenia a umeleckého diela. V súvisi s tým, ako je známe, vyskytli sa prípady ústupu z marxistických umenovedných pozícií a príklonu k starším, už prekonaným pozitivisticko-formálnym metódam výskumu a interpretácie umeleckých diel; zdá sa, že to bolo umožnené aj tým, že v období kritiky umenovedného pozitívizmu a formalizmu sa neurobila náležitá analytická práca, takže sa odmietli, príp. zanechali čiastkové metodické postupy, ktoré môžu byť, alebo sú osožné aj v marxistickej umenovede. Preto, domnievam sa, môžeme v súčasnosti hovoriť o náznaku ďalšej, štvrtej etapy, ktorá sa vyznačuje zdôrazňovaním potreby omnoho diferencovanejšej, vnútorne prepracovanejšej metodiky, či viacerých metodík v rámci marxistickej umenovednej metodológie.

Hoci Bakošove state, zhrnuté v jeho knihe, vznikali postupne v jednotlivých starších, už prekonaných fázach, o ktorých bola reč — a čiastočne sú nimi aj poznačené — predsa, domnievam sa, základná tendencia Bakošovej knihy je pozitívna preto, lebo reklamuje práve takúto náročnú a členitú metodiku pri marxistickom štúdiu literatúry.

Na okraj Bakošovej knihy by sa žiadalo dotknúť sa aj ďalších, hlbších problémov. Konkrétne mám na mysli pojem metodológie a metodiky, ako ho stavia napr. Filkorn vo svojich prácach, najmä v poslednej², a problém metodológie a metodiky, ako si ho nastoľujeme v spoločenských vedách, napr. vo vedách o umení. Zdá sa, že logici a metodológovia nám len málo vo svojich prácach pomáhajú pri riešení našich základných metodologických otázok (lebo spravidla nemyslia na potreby spoločenských vied, a tým menej vied o umení), alebo azda nechcú pomáhať, pretože tieto disciplíny nepovažujú za vedy. Bolo by nielen zaujímavé, ale nanajvýš potrebné riešiť z marxistického hľadiska také základné metodologické problémy, ako je pojem spoločenskej vedy, príp. umenovedy a pojem všeobecných a konkrétnych metód v týchto vedách, aby sa táto zložitá oblasť cielavedomejšie vradila a koordinovala v rámci sústavy ostatných vied a marxistickej metodológie.

Marián Váross

² Vojtech Filkorn, *Úvod do metodológie vied*, Bratislava 1960.